

თამარ ახვლედიანი

ებრაული თემა აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში

აკაკი წერეთლის შემოქმედებას ებრაული თემაც მიუყვება ნაკადად. იგი ორ ნაწილად შეიძლება გაიყოს: ერთ მხრივ, ესაა ბიბლიურ ებრაელთა სახეები, “ძველი აღქმის” სამუდამო დანალექი მის მხატვრულ სამყაროში, მეორე მხრივ, კი აკაკის თანამედროვე ქუთაისელ ებრაელთა პორტრეტები.

საინტერესოა ისიც, რომ აკაკი ერთხელ, მატარებლით მგზავრობისას, კარაიმად, რუსეთის იმპერიაში პრივილეგირებულ ამ ებრაელთა ჯგუფის წარმომადგენლად ჩაუთვლიათ.

აკაკის პიესებში, მოთხრობებში გვხვდება ებრაელთა მეტყველების ნიმუშები. აკაკის მიერ ჩაწერილი ებრაული დიალექტი, ისევე, როგორც სხვა დიალექტები, ამბობენ, რომ უშეცდომოა. ის აკაკის მიერ ძირითადად კომიკური ელფერის შესაქმნელად გამოიყენება და წარმოადგენს პერსონაჟის ენობრივ დახასიათებას.

საინტერესოა აკაკის ერთი მეცნიერული ჰიპოთეზაც. იგი თვლიდა, რომ ასტროლოგები იყვნენ კოლხი ქალდეველები და არა ებრაელი ხალდეველები.

რადგან დრო და ადგილი არ გვაქვს, ზემოთ ჩამოთვლილ საინტერესო საკითხებზე ვერ ვიმსჯელებთ. თუმცა შეიძლება, ისინი რიგითი მკითხველისთვის უფრო მიმზიდველიც კი ყოფილიყო.

ამჟამად გვსურს გამოვყოთ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი პრობლემა.

შეიძლება თუ არა აკაკის რაიმე კავშირი ჰქონდეს კაბალასთან? ეს საკითხი, უეჭველი, ებრაულ თემას დაუკავშირდება. კაბალა ხომ ჩაისახა, როგორც ებრაული მოვლენა.

საერთოდ, რატომ უნდა დავსვათ ეს საკითხი აკაკისთან, რომელიც დაბადებით ქრისტიანი იყო, მშობლებს ღვთისათვის ჰყავდათ შეწირული, ბერად აღკვეცას უპირებდნენ და რელიგიურად შესანიშნავად იყო დამოძღვრილი?

ამის მიზეზი ისაა, რომ, აკაკის აზრით, რუსთაველის ღმერთი ორჰიპოსტასიანია. იგი წერს:

“ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს თუნდა ხვადია”,
ასე შეჰკადრა დიდ მეფეს ჭიაბერ, ბრძენმა სოგრატმა,
და მით გამოსთქვა უტყუვრად მთლად საქართველოს გულისთქმა.
მაგრამ, რაცა თქვა, ვერა თქვა, ვერ გამოხატა სავსებით,
ის, ვინც მეტია ამქვეყნად ყოველთა არსთა არსებით,
ვინც მამაკაცი გონებით და გრძნობით დედათ სქესია,
სითბო-სინათლის შენათხზვა დღიურ მნათობთა წესია“.

ამას გარდა, წერს, რომ პოეტის ერთი “აღე” ანდროგენია, რომ პოეტს აქვს მამაკაცის უკიდურესობამდე განვითარებული გონება და ქალის უკიდურესობამდე განვითარებული გული; ამის გამო ის არამყარ არსებას ჰგავს. ხან რაციონალისტია, ხან გრძნობას აყოლილი, მაგრამ როცა ნამდვილი

შედევრები იქმნება, ეს ორივე საწყისი თანაბრად და ჰარმონიულად თანაარსებობს მასში. სწორედ ამ დროს სახლდება პოეტში ღმერთი თავისი როგორც გონითი, ისე გრძნობითი საწყისით. ამ დროს ის სრულად ატარებს ღმერთს, როგორც მისი ქადაგი; წერს, რომ პოეტი შექმნილია ანდროგენული ღვთის სახედ და მსგავსად, არ წერს, რომ “ადამ კადმონივით”.

ის ამბობს:

“არც ბატონი მყავს, არც ყმა ვარ,
მონა ვარ მეუფისაო,
მის ნება-სურვილს ვასრულებ,
მორჩილი გულისთქმისაო”.

და საბოლოოდ გამოდის, რომ აკაკის ღმერთი ჰგავს არა მარტო ნეოპლატონურ და არეოპაგეტულ ან სუფიურ ღმერთს, რომელიც ემანირდება ერთიდან სიმრავლედ და მერე მასვე უბრუნდება და სამყაროში მბრუნავი სიყვარულის ენერჯიაა, რაც შეიძლება რუსთაველის და ალორძინების ხანის ქართული პოეზიის გავლენითაც მიიღო, არამედ ორჰიპოსტაზიან ანდროგენსაც, რაც, რასაკვირველია, უკვე აღარ მოდის ქართული აზროვნებიდან და რუსთაველიდან. ამას ვამბობ იმ მასალებზე დაყრდნობით, რაც რუსთაველთან დაკავშირებით ხელთ გვაქვს.

რუსთაველის მონოთეისტური, ფილოსოფიური ღმერთი თავსატეხი აღმოჩნდება ჯერ რელიგიურ მოღვაწეთათვის, მერე ლიტერატურათმცოდნეთა და ფილოსოფოსთათვის. ნიკო მარმა ის მაჰმადიანურ ძეგლადაც კი გამოაცხადა, რასაც აკაკიც მოესწრო. არაა გასაკვირი, რომ აკაკისაც ეძებნა “ვეფხისტყაოსნის” სხვა, არაორთოდოქსალურ-ქრისტიანული ფილოსოფიური წყაროები.

კაბალას პირველი წიგნი “ჰაეცირა” მე-9 საუკუნეში შეიქმნა, “ზოჰარი” (ციალი) მე-13 საუკუნეში, მასზე დიდი ზეგავლენა მოუხდენია მე-11 საუკუნის ებრაელ ფილოსოფოსს — გებიროლს. წერენ, რომ ის წარმოადგენს გარდამავალ საფეხურს რელიგიასა და ფილოსოფიას შორის, რომ კაბალაში გაერთიანდა ებრაული რელიგიის, სპარსული რელიგიის, ნეოპითაგორეიზმისა და ნეოპლატონიზმის ელემენტები.

მის მიხედვით ღმერთი შეუცნობი არარაა. დასაწყისში ის მოიცავს მთელს სამყაროს. მერე იკუმშება და ხელახლა იწყებს გაშლას. ტრანსცენდენტალური სიყვარული, მამა ანაყოფიერებს ტრანსცენდენტალურ სიცოცხლეს, დედას და შობს ძეს. ასე რომ, პირველი საფეხური არის მამა, რომელიც შემდეგ საფეხურზე (დაღმასვლისას) შობს ძეს, რომელიც არის არა იესო, არამედ ადამ-კადმონი.

ძე ერთდროულად არის სიტყვაც და საქმეც. ისაა “ტრანსცენდენტალური სამყაროს დიდი არქიტექტორი”.

წაკითხულიდან გამოდინარე, ჩვენი აზრით, ის მიქელანჯელოს ადამივით კი არ იხილება, არამედ ცნებების, ციფრების, სინათლის რგოლების და ა.შ. სახით. ე.ი. ესაა არა ხორცშესხმული ადამიანის მსგავსი, არამედ ადამიანის გონითი აპარატი, რითაც იგი აწესრიგებს აღქმისას ნივთთა სამყაროს. იგი წარმოადგება პირველადი არქეტიპების, რაღაც პლატონის იდეების მსგავსი სახით, რომელიც ღებულობს 10 ციფრის და ებრაული ანბანის 22 ასოს სახეს.

ადამ-კადმონი თვითონ არის ადამიანის პირველი დედა. ადამ-კადმონის ტახტს შემოხვევიან სეფიროთები. პირველი სამი სეფიროთი წარმოადგენს გონის ეტაპს, შემდგომი სამი — სულისას, ბოლო კი — მატერიისას, ე.ი. მისგან გამოდინებული სულიერ-მატერიალური სამყარო არის ის, რადაც გვევლინება სამყარო, დედამიწაზე განლაგებული ადამიანთა სამფლობელო არის ადამ-კადმონიდან გამოსხივებული, მისით სავსე სივრცე, რაც ოდნავ სუბიექტურ იდეალიზმს ჰგავს. ადამიანის იდეა თვითონ ქმნის ადამიანურ სამყაროს.

კაბალაში არ წერია, რომ მამა ანდროგენია (სანამ დაიშლება მანამ მანც). აკი ვთქვით, რომ ის მამრული საწყისი სიყვარულია (სულიწმინდასავით), დედა, ყოვლისმშობელი ქალური საწყისი კი სიცოცხლე, მაგრამ ძე, ადამ-კადმონი ანდროგენია.

ბიბლიური, შუა საუკუნეების ფილოსოფიური და ლიტერატურული ტრადიციით, მისი ქალური ნაწილი, სიბრძნის ქალწული ან ევა, რომელიც მასშივე იყო, შემდეგ გაასხვისეს და განაცალკევეს მისგან და მარადი ლტოლვის საგნად უქციეს. როგორც ვხედავთ, კაბალაში ღვთის ემანაციას ქორწინებისა და შობის სახე აქვს. მერე ადამ-კადმონიც ანდროგენულ მთლიანობას კარგავს და თავისი ნაწილი საძებნი აქვს.

ოკულტიზმის ენციკლოპედიაში წერია, რომ ყოველ სეფიროთს ანდროგენული აგებულება აქვს, წარმოადგენს ჩაკეტილ სამყაროს და ჰყავს დემონი, რომელიც აქ მყოფ არსებებს წინააღმდეგობას უწევს, უფრო მაღალ სეფიროთში გადავიდეს.

საინტერესოა, რომ აკაკი “ვეფხისტყაოსანს” მე-12 საუკუნის კი არა, მე-13 საუკუნის ძეგლად თვლიდა. ე.ი. მისი ჰიპოთეზით, რუსთაველი შეიძლება და მოსწრებოდა არა მარტო “ჰაეცირას”, “ზოჰარსაც”.

საქართველოდან არც ისე დაშორებულ სახელმწიფოში, ხაზარეთში მე-8 ს.-ში იუდაიზმი მიიღეს ოფიციალურ რელიგიად. თან მათ მიიღეს კარაიმული განშტოება, რომელიც მხოლოდ თორას დებულობდა და უარყოფდა თალმუდს. შეიძლება ხაზარეთში ნამყოფი იყო “მოგზაური პოეტი” ჩახრუხაძე. ასევე, რუსთაველმა იცოდა არაბული. არაბული გზითაც შეიძლება გასცნობოდა კაბალას (ჩვენ აქ ჩვენს კი არა, აკაკის სავარაუდო აზროვნების ლოგიკაზე ვწერთ). აკაკი თვლიდა, რომ რუსთაველმა თავისი შედევრი სიბერისას, იერუსალიმში დაწერა თამარის სიკვდილისა და საქართველოს მონღოლთაგან დაპყრობის მერე, როგორც “საწინასწარმეტყველო”. ცოდვათდაცემის მერე ადამს ხომ მიეცა “ზოჰარი” და “ჰაეცირა”, როგორც ხსნის იმედი, ქართველ ერსაც “ვეფხისტყაოსანი” მიეცა, როგორც სწავლება, თუ როგორ უნდა დაბრუნდეს დაკარგულ სამოთხეში (პარალელს კაბალასთან აკაკი არ აკეთებს, მაგრამ ზუსტად მის ლოგიკას იმეორებს).

მაგრამ მთავარი, ალბათ, არაა ის, როგორია აკაკის რუსთაველოლოგიური შეხედულებები, რამაც ის “ვეფხისტყაოსნის” მსოფლმხედველობრივი ძირების ძიებისას შეიძლება “კაბალას” ვარიანტის გადასინჯვამდე მიიყვანა. მთავარი ისაა, რომ აკაკის არაჩვეულებრივი სიზუსტით აგებულ მხატვრული სამყაროს მოდელს, რომელსაც აქვს ორი, ქალურისა და მამაკაცურის ურთიერთტოლვისა და ნათლის შრეები, შესანიშნავად კრავს და დასრულებულ სახეს აძლევს მის

მიერ სიცოცხლის ბოლო პერიოდში შემოტანილი ორჰიპოსტაზიანი ღმერთი. აკაკისთან ამ ღმერთის სახე არაა შემთხვევითი და გაუაზრებლად შემოტანილი. აკაკიმ აშკარად გაიაზრა თავისი ფიქსირებული (განმეორებადი) სახეებით აგებული მოდელი, მისი ორივე (ქალურისა და მამაკაცურის ურთიერთლოცვის და ნათლის) შრე და ასეთი, ქრისტიანობისათვის მაინც საჭოჭმანო, ორჰიპოსტაზიანი ღმერთით დაასრულა, რაც ძალიან საინტერესოა მხატვრული აზროვნების ლოგიკის შემსწავლელი სპეციალისტებისათვის. ეს, აკაკის შემთხვევაში, ალბათ, ნაკლებადაა რწმენის საგანი. მას, როგორც ხელოვანს, აშკარად სურს დასრულებული სახე მისცეს მისი მხატვრული სამყაროს მოდელს.

ნამდვილად საინტერესოა, რომ აკაკის ამ ორჰიპოსტაზიანი, მსოფლიო სულის შესაბამისი, ღმერთიდან სეფიროთებივით (რომელთაც თურმე ანდროგენული აგებულება აქვთ, ამას იმიტომ ვწერთ, რომ კაბალასთან ვაკეთებთ პარალელს) გამოედინებიან ანდროგენული ეროვნული ღმერთები, მათ შორის ქართულიც, რომელიც დასაწყისში ადამივით იყო ოქროს ხანაში, რუსთაველის და თამარის ხანის სამოთხეში, მერე მოხდა საქართველოს ცოდვითდაცემა. თამარი იქცა თამარ ცბიერად, მედეად, სიბრძნის ქალწული — ევად, ღვთისშობელი — მარიამ მაგდალინელად, რომლის მოსაქცევად ჩამოდის ეროვნული სულის მამაკაცური საწყისი, როგორც მესია და მოაქცევს მას. რა თქმა უნდა, ეს ქრისტიანული ელემენტია, მაგრამ ქრისტიანობა იუდაიზმიდან ამოიზარდა, იუდაიზმსაც ხომ მესიის მოლოდინი მსჭვალავს.

აკაკის სჯერა, რომ ეროვნულ პოლიტიკოსს და ერის შვილ ხელოვანს, რომელიც წარმოადგენს ერის სულის მამაკაცურ საწყისს, შეუძლია მოიშოროს უცხო ანდროგენული სულის მამაკაცური საწყისი, რომელიც დაუფლებია მის სამშობლოს და თვითონ ბედნიერი ქორწინებით დაქორწინდეს სამშობლოზე, მის მოქცეულ სამშობლო-სატრფოზე, რითაც “ოქროს ხანა” დაბრუნდება ცხოვრებაში. მაგრამ მის თანამედროვე საქართველოში ჯერ კიდევ ღამეა და განთიადის მოლოდინით დაყურსულა ქვეყანა.

რაც შეეხება “ზოჰარისებურ” ციალს და სინათლეს, რაც არეოპაგეტული და ნეოპლატონურია “კაბალაშიც”, მთლიანად მსჭვალავს აკაკის მხატვრულ სამყაროს, რადგან აკაკისთან მშვენიერი არის ის, რაც სიყვარულის ენერგიითაა სავსე, სიყვარულს კი სინათლის ფორმა აქვს (ვგულისხმობ არა არისტოტელურ ფორმას; არამედ შინაარსისა და ფორმის კატეგორიას).

ჩვენ ვვარაუდობთ, რომ აკაკის ორჰიპოსტაზიანი ღმერთი უფრო გერმანული მისტიკიდან, იაკობ ბემედან უნდა მოდიოდეს, მაგრამ თვითონ ბემეზე, მეცნიერთა თქმით, ზეგავლენა აქვს მოხდენილი კაბალას.

ამდენად, აკაკის ეს ორჰიპოსტაზიანი ღმერთი თავისი ქალურით და მამაკაცურით, კოსმიური ქორწინების მოდელით, თუნდ გაშუალებული გზით, რაღაც კავშირში უნდა იყოს კაბალასთან. მაგრამ საბოლოოდ აკაკის მოდელი ყველა რელიგიიდან აღებული სახეებისა და კონსტრუქციების სინთეზის მის არსებაში გადახარშვას წარმოადგენს და მათი არსის გატანით მე-19 საუკუნეში გავრცელებულ ეზოტერიზმს უნდა წარმოადგენდეს.

დამოწმებული ლიტერატურა

- თ. ახვლედიანი, 2001** - თ. ახვლედიანი, აკაკი წერეთლის სახეთა სისტემა და მოდელი, ქუთ., 2001.
- ზ. გამსახურდია, 1991** - ზ. გამსახურდია, თამარიანი და ვეფხისტყაოსანი, წერილები, ესეები, თბ., 1991.
- ნ. ბაბალიკაშვილი, 1950** - ნ. ბაბალიკაშვილი, კაბალა, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ.5, თბ, 1950.
- გ თევზაძე, 1996** - გ თევზაძე, ებრაული ფილოსოფია, შუა საუკუნეების ფილოსოფიის ისტორია, თბ., 1996.
- ა. წერეთელი, 1950** - ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ.5, თბ., 1950.
- ა. წერეთელი, 1960** - აკაკი წერეთელი, ცოცხალი სურათები, ტ.2 თბ., 1960.
- ა. წერეთელი, 1960** - აკაკი წერეთელი, შენიშვნები ("მედიასთვის") ტ. 13, თბ., 1960.
- ა. წერეთელი, 1960** - აკაკი წერეთელი, ნაღული, ტ. 11, თბ., 1960.
- ა. წერეთელი, 1961** - აკაკი წერეთელი, სიზმარი, ტ. 14, თბ. 1961.
- Энциклопедия окультизма, том 1, том 2, Москва, 1992 г.
- ინტერნეტ ლიტერატურა, კარაიმები <http://ru.wikisource.org/wiki> - / ЕЭБЕ / Караимы

TAMAR AKHVLEDIANI**JEWISH MOTIFS IN THE WORKS OF AKAKI TSERETELI**

Jewish images in the works of Akaki Tsereteli can be divided into two groups: 1) The fascinating images of Biblical Jews that have changed their colors throughout centuries. The author uses them to discuss his modern social and national problems. 2) Sometimes characteristic, sometimes slightly horrible images of Akaki's contemporary Kutaisi Jews.

What is more important, the model of Akaki's fictional world, built up with fixed images, is crowned by the two-hypostasis God – Androgynous from which two-hypostasis national gods or spirits emanate like sephirot, which for some brings associations with Kabbala. Among them is the Georgian national spirit as well with its male and female beginnings. The male beginning is intelligence (mind) and has the form of warmth. The female beginning is feeling and has the form of light.

Akaki writes that driving out Georgian God's female beginning from the national paradise (Golden Age of King Tamar and Rustaveli) for sins and then converting her by the Georgian male beginning is the philosophy of the history of Georgia. We think that androgenic God in Akaki's works is not of Jewish origin. It is likely to have derived from the German mysticism, for instance, from the works of Jacob Boehme.

To sum up, Akaki focuses on the sameness of essence of various religious models: Christian divine love, Neo-Platonism, Sufism, Kabbala, etc. Consequently, his model is close to Esotericism and belongs to the field of literary thought rather than to the subject of belief. It is more likely to attract the attention of the specialists of the logics of art reflection.